РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Полєжаєва Юрія Григоровича «**Когнітивний і комунікативно-прагматичний аспекти фразеологізмів австралійського варіанту англійської мови**»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
за спеціальністю 035 «Філологія»

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Сучасний світ позначений прагненням народів утвердити власну ідентичність, глибше осмислити національний дух, ментальність, культуру та мову. Ці процеси не оминули й мовознавство кінця XX початку XXI століття. Для нього характерні такі провідні напрями, як системний підхід, когнітивізм, антропоцентризм і функціоналізм у дослідженні мови. У тісному зв'язку з ними перебуває прагнення виявити сліди людської діяльності, що знаходять відображення в усіх мовних категоріях і сферах.

Знання специфіки та конотативних особливостей моральних, правових, етичних, естетичних та інших норм певного суспільства є однією з ключових передумов ефективної мовленнєвої діяльності й успішної комунікації. Морально-етикетні правила поведінки становлять основу національної самосвідомості. Саме фразеологізми найбільш яскраво відображають етнокультурні норми та поведінкові традиції того чи того народу.

Зважаючи на сказане, **актуальність** дисертаційної праці Полєжаєва Юрія Григоровича, присвяченої дослідженню когнітивних процесів формування та комунікативно-прагматичних особливостей фразеологізмів австралійського варіанта англійської мови, не викликає жодного сумніву. Вона є своєчасною й перспективною.

2. **Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Наукову розвідку виконано в межах комплексної міжкафедральної науково-дослідницької теми факультету іноземної філології Запорізького національного університету «Когнітивно-комунікативні та лінгвокультурологічні параметри дослідження мовних одиниць» (номер державної реєстрації 0113U000807), затвердженої Міністерством освіти і науки України. Тему дисертації затверджено на засіданні науково-технічної

ради Запорізького національного університету (протокол № 3 від 24 листопада 2022).

3. **Наукова новизна, теоретичне і практичне значення отриманих результатів.**

Наукова новизна дисертаційного дослідження не викликає сумнівів. Вона полягає в тому, що в ньому вперше: обґрунтовано потребу комплексного підходу до аналізу фразеологізмів, який поєднує традиційний системний опис їхніх структурно-семантичних характеристик із дослідженням когнітивних і комунікативно-прагматичних особливостей; з'ясовано чинники, джерела та способи формування фразеології австралійського національного варіанта англійської мови; схарактеризовано специфіку різнорівневих засобів експресивізації фразеологічних одиниць; доведено вплив концептуальних моделей, що лежать в основі творення фразеологізмів, на їхню структуру, семантику та комунікативно-прагматичний потенціал; висвітлено полідискурсивну природу фразеологізмів і їхню комунікативно-прагматичну функцію у взаємодії мовців, реалізовану засобами австралійського національного варіанта англійської мови (с. 22-23).

Результати дослідження становлять вагомий внесок у розвиток теорії фразеології, зокрема в узагальнення досвіду багатоаспектного вивчення фразеологічних одиниць, а також у розширення традиційного аналізу шляхом висвітлення їхнього когнітивного потенціалу та комунікативно-прагматичних можливостей. Отримані здобутки мають важливе значення для міждисциплінарних напрямів мовознавства, зокрема лінгвокультурології, етнопсихолінгвістики, лінгвопрагматики, комунікативістики та регіоналістики.

Зауважимо, що вибір комплексу методів і методик дослідження (с. 21) є валідним і релевантним.

4. **Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків.**

Наукові положення і висновки мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування, що доводиться значним обсягом

опрацьованих теоретичних джерел, репрезентативністю вибірки фактичного матеріалу, апробацією й верифікацією отриманих результатів. Так, список використаних джерел містить 245 позицій, лексикографічних джерел 40 позицій, список джерел ілюстративного матеріалу нараховує 69 найменувань.

За темою дисертації опубліковано 15 наукових праць, серед яких 4 статті у фахових наукових виданнях України, включених до категорії Б, 1 статтю у закордонному періодичному виданні (WoS) та у 10 апробаційних публікаціях.

5. **Характеристика основних положень роботи.**

Дисертація має логічно-обґрунтовану структуру та складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і двох додатків. Обсяг основного тексту роботи становить 168 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету та завдання дослідження, окреслено його об’єкт і предмет, сформульовано гіпотезу наукової розвідки, охарактеризовано матеріал і методологічну основу наукового пошуку, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію результатів дослідження, основні публікації автора й структуру дисертації.

У **першому розділі** «Загальнотеоретичні проблеми дослідження фразеології» проаналізовано традиційні та міждисциплінарні підходи до вивчення фразеологічного складу мови, визначено їхні переваги й недоліки. Окреслено роль фразеологізмів у вербалізації ключових концептів національних картин світу, з’ясовано їхню участь у відображенні світогляду, культурних традицій, ціннісних настанов і повсякденної свідомості носіїв мови. Особливу увагу приділено лінгвокультурологічному аспекту фразеології та культурним конотаціям, закладеним у фразеологічній семантиці, унаслідок чого фразеологізми розглянуто як мовні знаки – репрезентанти національної культури.

У **другому розділі** «Методика й методологія комплексного дослідження фразеології в англійській мові Австралії» визначено

термінологічний апарат дослідження, охарактеризовано його джерельну базу та критерії відбору матеріалу. Запропоновано поетапну процедуру комплексного аналізу фразеології австралійського варіанта англійської мови з урахуванням історії становлення фразеологізмів, їхніх структурно-семантичних особливостей, культурно-національної специфіки, а також когнітивних і комунікативно-прагматичних характеристик. Так, перший етап передбачає відбір і визначення джерельної бази дослідження, формування корпусу одиниць для аналізу, виявлення чинників становлення фразеологічного простору та встановлення мовних механізмів фразеологізації, що зумовили структурно-семантичні особливості досліджуваних одиниць; другий етап спрямований на когнітивний аналіз австралійських фразеологізмів, зокрема на дослідження способів концептуалізації знань і уявлень мовців про навколишній світ, реалізації у фразеології метафоричних і метонімічних моделей, стереотипних уявлень, а також оцінної категоризації досвіду носіїв австралійської англомовної культури; третій етап дослідження передбачає виявлення комунікативно-прагматичних можливостей австралійських фразеологізмів та визначення їхньої комунікативної доречності, тобто відповідності емоційно-експресивним і комунікативно-інтеракційним намірам мовців.

Третій розділ «Чинники та мовні механізми формування австралійських фразеологізмів» присвячено аналізу джерел та факторів становлення фразеологічних одиниць в англійській мові Австралії, визначено способи й шляхи їх утворення, а також розглянуто структурні й семантичні особливості фразеологізмів.

У **четвертому розділі** «Фразеологія австралійського варіанту англійської мови у світлі мислення та мовленнєвої діяльності» досліджено когнітивний потенціал австралійських фразеологізмів, виявлено когнітивні моделі їх формування, охарактеризовано полідискурсивний характер фразеологічних одиниць, описано засоби їх експресивізації та визначено їхню роль у процесах комунікації.

У **Висновках** представлено підсумки та результати дисертаційного дослідження, окреслено перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Мета і завдання виконані, робоча гіпотеза відносно того, що основу формування фразеологізмів становлять когнітивні моделі, підтвердилася.

Доречно наголосити, що проведене дисертаційне дослідження не вичерпує усіх аспектів вивчення когнітивної та комунікативно-прагматичної природи фразеологізмів Австралії. Перспективи подальших наукових пошуків полягають у студіюванні міждисциплінарності цього феномену, що сприятиме глибшому розумінню тенденцій становлення фразеологічних систем різних мов, їхньої історичної динаміки, а також умов, факторів і механізмів розвитку.

Дисертацію оформлено відповідно до чинних вимог; вона написана науковим стилем літературною українською мовою та вирізняється логічністю, системністю й послідовністю викладу матеріалу. У роботі дотримано всіх норм щодо оформлення посилань, а її зміст повністю відповідає **принципам академічної доброчесності**. Дослідження характеризується чіткою концептуальною основою, лінгвістичною ерудицією та ґрунтовним знанням обраної наукової проблематики.

6. Зауваження й рекомендації.

Усі зазначені вище положення дозволяють кваліфікувати працю Юрія Полєжаєва як самостійне комплексне лінгвістичне дослідження, яке відповідає сучасному рівню наукових знань. Разом з тим, у рецензованій дисертації мають місце й дискусійні моменти:

1. Ґрунтовно і вичерпно проаналізувавши наявні підходи до вивчення фразеології, Ви справедливо зазначаєте, що, фразеологізми, як знаки культури, накопичують і передають у просторі та часі досвід, знання, уявлення, а також емоційно-оцінні реакції мовців на взаємодію людини з навколишнім середовищем (с. 19), але не наводите того визначення фразеологізму, якого Ви дотримуєтеся в дисертації. Просимо коментарів.

2. У підрозділі 4.1.2 докладно та всебічно розглянуто орієнтаційні, контейнерні, контактні та рухові метафори. Постає питання: чи беруть участь фразеологізми у творенні онтологічних і структурних метафор?

3. На схвалення заслуговує детальний розгляд ролі мовних засобів реалізації комунікативно-прагматичного потенціалу фразеологізмів (підрозділ 4.2). При цьому автор, на жаль, залишив поза увагою аналіз їх невербального аспекту. Таке дослідження додало би завершеності цій частині дисертації. Можливо, це є перспективою подальших наукових розвідок.

Висловлені коментарі не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів і не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Позиції та переконання автора мають право на відстоювання під час захисту дисертації.

7. Висновок про відповідність дисертації вимогам.

Зроблені зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки дисертації, вони не стосуються змісту основних положень дослідження і не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів та сформульованих теоретичних висновків, що мають суттєве значення для подальшого розвитку лінгвістики.

Загалом, враховуючи актуальність обраної теми дослідження, його структуру, зміст, наукову новизну одержаних результатів, дисертаційну роботу Полєжаєва Юрія Григоровича «Когнітивний і комунікативно-прагматичний аспекти фразеологізмів австралійського варіанту англійської мови» слід вважати самостійним завершеним науковим дослідженням, яке виконане на належному науково-теоретичному, методичному та емпіричному рівні, що має комплексний та логічний характер, містить положення, які характеризуються науковою новизною та заслуговують на практичну реалізацію, і яке відповідає всім вимогам рівня наукової кваліфікації здобувача, що зазначено у наказі Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) щодо оформлення дисертації, а також у «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої

вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор Полєжаєв Юрій Григорович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент:
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології
та лінгводидактики
Запорізького національного університету Ганна ПРИХОДЬКО

Підпис Приходько
засвідчую
Іванова

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВІДДІЛ КАДРІВ
Україна

Іванова